

Need naljakad kirjad Nigeeriast

Kaido Kikkas

(Algselt avaldatud ajakirjas "30 pluss" märtsis 2016, siin ilmub kokkuleppel toimetusega)

Üks küünilisevõitu vanasõna ütleb, et lollide käest tuleb raha ära võtta. Seda on üritatud juba ammustest aegadest peale (juba Vana Testament mainib, et "Kahesugune kaaluviht on Issanda meelest järe, ja vale kaal ei ole hea." - Õp 20:23), kuid Internet on andnud petiste käsutusse kordades suurema arsenali kui varasemad ajad seda võimaldasid.

Tänapäevaste Nigeeria kirjade esivanemaks peetakse "hispaania vangi" pettusi, mis on ajaloost teada Prantsuse revolutsiooni aegadest (sellest võib lugeda lähemalt Wikipediast:

https://en.wikipedia.org/wiki/Spanish_Prisoner). Üldiselt käivad sedalaadi skeemid sotsiaalse mõjutamise (*social engineering*) kategooriasse, mõned tuntumad kirja teel levivad vormid on

- "klassikaline" Nigeeria ettemaksupettus - ohver saab kirja, kus teatatakse mingisugusest suurest "vasakule" pandud suurest rahasummast (enamasti kusagil Aafrika riigis, kus sageli aetaksegi asju sarnasel viisil), millele kirjutajal olevat ligipääs, kuid mis tuleb nüüd kellegi teise konto kaudu kätte saada. Kirja saajale pakutakse "vahendusteenuse" eest suurt protsenti, õngeläinud ohvrile aga hakatakse erinevatel ettekäanel esitama (loodetava summaga võrreldes tühiseid) rahapalveid - küll on vaja maksta riigilõivu, küll juristi tasusid või altkäemaksu mõnele ametnikule. Lõpptulemusena aga saab väikestest maksetest suur hulk väljapettedud raha ning lubatud suurt summat ei ole kusagil.
- Sureva heategija pettus - kirja saatja esineb rasket haigust põdeva inimesena, kes soovib enda varandust peale lähenevat surma väarikaks otstarbeks pärandada. Kogu lugu esitatakse üliemotsionaalselt ja nii pole ime, et ka arukamad inimesed lõksu langevad - majandusliku stiimuli ja missioonitunde "kokteil" on üsna tõhus kraam. Pärandi teel aga seisavad taas mitmesugused advokaadid ja muud asjapulgad, kes kõik järgemööda üha suuremaid summasid vajavad, lõpuks aga ei ole ka pärandit ennast enam kuskil.
- Loteriipettused - kirja saajale teatatakse suurest loteriivõidust, seejärel aga küsitakse sarnaselt eelmistega eri ettekäanel mitmeid väiksemaid summasid. Kummalisel kombel ei lase mitmed ohvid end häirida ei loomingulisest lähenemisest loteriide korraldamisele (väidetavate korraldajate seas on Google, Microsoft ja mitmed teised suured tuntud firmad, kes üldjuhul sellist äri ei aja) ega isegi faktist, et tegelikult kuuldatakse enda osalemisest üldes alles "võiduteates".
- Pruudipettused (tuntud ka kui "Russian Bride", kuna need pettused on ka päriselt levinud Ida-Euroopa maades, kus "hättasattunud kena tüdruku" lugu kõlab märksa usutavamalt kui jõukas Läänes) - petis esineb vaese, aga ilusa naisterahvana, kes otsib teed parema elu juurde ning otsustab endale rikka Lääne peika hankida. Sarnaselt eelmistega hakkab järkjärgult tekkima üha suuremaid kulusid. Mõnel juhul "tüdruk" mõne aja pärast lihtsalt kaob, keerulisematel juhtudel aga võibki "pruut" viimaks kohale jõuda - aga koos kaakidest "eskordiga", kes suudavad "peigmehe" elu üsna ära rikkuda.
- "Tasuta andmebaasi" pettus - seda on päris palju saadetud ka Eesti ettevõtetele. Kirjas pakutakse enda ettevõtte andmete registreerimist mingis kõlava nimega kontaktiandmebaasis, kusjuures see olevat täiesti tasuta. Kaasas on ka valmis leping, mille lõpus olev tihedas peenes kirjas olev osa aga sätestab, et tasuta on küll info uuendamine, ent mitte andmebaasis hoidmine, mille eest nõutakse suurt summat. Enamikus riikides on sedalaadi "äri" kohtus vaidlustatav, kuid ka parimal juhul on hulk jama garanteeritud.
- "Sõber hädas" -pettused - need on viimasel ajal levinud ka küllaltki heas eesti keeles ning sellistena üsna ohtlikud. Kellegi tuttava aadressilt tuleb kiri, kus kirjeldatakse hättasattumist

reisil (pass kadus ära, inimene rööviti paljaks vms) ja palutakse abi koju tagasi pääsemisel. Asja muudab hulluks fakt, et reeglina on olemas reaalne seos saaja ja oletatava saatja vahel (tegemist pole umbmäärase võõraga, vaid omainimesega). See saavutatakse reeglina internetikontode kaaperdamise teel, misjärel saadetakse petukirjad välja konkreetse inimese kontaktinimekirjale.

NB - siinkirjeldatud olid vaid mõned enamlevinud pettuste tüübid, neid on aga palju enam.

Miks just Nigeeria?

See Aafrika riik on õnnetul kombel saanud vaat et internetipettuste sünonüümiks - isegi sel määral, et on teada serverihaldureid, kes kogu sealt tuleva võrguliikluse automaatselt prügikasti saadavad. Miks just nemad?

Mõnede põhjustena on välja toodud sealne pikaaegne ebakindlus ja korrupsioon (rikas maa ebakindla võimu all, pikk sõjaväevõimu periood), väga suur vaesus ja ebavõrdsus (ca 60% elanikest elab allpool vaesuspiiri, samas on tegu naftariigiga!), samal ajal on kirjaoskuse ja hariduse tase ning tehnotaristu Aafrika mõistes heal tasemel (ja isegi maailma mastaabis tubli keskmik, võrreldav näiteks Lirimaaga). Nigeeria pettusetraditsioon on aga internetiajastust palju vanem - sedalaadi kirju saadeti sealtkandist laialdaselt juba "tiguposti" ajastul.

Seetõttu tasukski riigiisadel (ka mujal kui Nigeerias) natuke järele mõelda: kas olukord, kus mingis riigis tekib suur hulk andekaid, haritud ja nüüdisaegse tehnoloogiaga varustatud, ent võimetekohaselt rakendamata ja tulevikuperspektiivi kaotanud inimesi, on ikka jätkusuutlik...?

Kahtlane spordiala: pätikottimine ehk *scambaiting*

Leidub kodanikke, kes on võtnud sportlikust huvist sihiks netipätkidega kaasa mängida, esineda tüüpilise süüdimatu lihtinimesena ning üritada siis pätk ise "lohku tõmmata". Selle ala tipud on tõelised sotsiaalse mõjutamise profid, kes on suutnud petiste käest ise raha saada (tõsi, need summad on olnud väikesed), kutsuda mõni põhjalikult äratöödeldud netikaak kokkusaamisele Pariisi (loomulikult tema enda raha eest ning tegelikult mingit kohtumist seal ei toimu) või panna ta endast fotraid fotosid tegema (näiteks päts leiba hambus ja kala peas). Näiteid päriselust leiab veebist aadressidelt <http://www.scamorama.com>, <http://whatsthebloodypoint.com>, <http://419eater.com> ja mitmest kohast veel.

Selle alaga tegelejate argumendiks on "erinevalt päris ohvritest teame meie, mida me teeme" - meelitame pätki enda kallale, raiskame tema aja ära ja mõni kergeusklik pensionär jääb paljaks tegemata (pulli saab pealekauba). Samas ei ole kindel, kas see realselt aitab, pealegi on pettus ka petise puhul ikkagi pettus ning vahel võib selline "sportlane" teha hullemaidki sigadusi kui tema sihtmärk.

Mida peaks teadma?

Mõned soovitusel:

- Säilita kaine mõistus. Kui mingi asi tundub liiga ilus, siis tõenäoliselt ei ole see reaalne. Kuidas sai see "tore vanaproua" minu aadressi ja miks ta enda raha just mulle tahab anda? Kuidas sain ma loteriiga võita, kui ma ei ole seal üldse osalenudki?
- Anna endale aru, et enamasti on tegemist tõsiste kurjategijatega. Eespool kirjeldatud

jaburnaljakad lood võivad küll olla heaks naeru- ja adrenaliiniallikaks, ent mõnel juhul võib see olla tulega mängimine. Mitte mingil juhul (ka mitte lootuses lontrust veel natuke kottida) ei tohiks leppida kokku kokkusaamist päriselus. Tänapäeval areneb politsei ka selles valdkonnas päris jõudsalt ning nendele pettusest teadaandmine on reeglina hea mõte (Eestis on näiteks võimalik pöörduda veebikonstaabli poole - vt <https://www.politsei.ee/et/nouanded/veebikonstaabel/>).

- Hoia silm peal nii enda kui ka tuttavate arvutitel. Kui keegi tuttav inimene hakkab korraga rämp- või petukirju saatma, siis väga tõenäoliselt on tema arvuti või mõni võrgukonto ära kaaperdatud - sellest tasub alati märku anda, eriti kui teine juhtub olema arvutimaailmas mitte väga kodus. Kindlasti aga ei tuleks märguandmiseks kasutada sedasama kanalit (e-post, Facebook), vaid näiteks telefonikõnet, või veel parem, otsekontakti. Ohvrile tuleb olukorra tõsidus selgeks teha - ja see ei pruugi alati üldse lihtne olla ("Ega see pole ju päriselt!").
- Tasub jälgida ka inimeste käitumist. Internetipettuse ohver sarnaneb mõnevõrra narkootikumide küüsi sattunud inimesega - mõlemal juhul tekib terve skaala võitlevaid emotsioone alates probleemi eitamisest ja lõpetades suure häbi- ja süütundega. Väga sageli ei leia inimene ise olukorrast väljapääsu ja võib langetada väga valesid otsuseid.

Sotsiaalsest mõjutamisest räägime aga edaspidi veelgi.